

Пишна А.Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративної
діяльності поліції факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності*

*Одеський державний університет внутрішніх справ,
ORCID ID: 0000-0002-1776-3034*

ПОНЯТТЯ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ І БЕЗПЕКИ

Актуальність дослідження. В умовах реформування правоохоронної системи України та посилення демократичних процесів надзвичайно актуальним є питання забезпечення прав і свобод людини як одного з основоположних принципів правової держави. Війна, суспільна нестабільність, зростання запитів на справедливість та прозорість, вимагають нових підходів до організації роботи Національної поліції, особливо в частині її правозахисної функції. Саме тому особливого значення набуває осмислення теоретико-правових засад діяльності поліції, адже саме наукове визначення поняття, змісту та структури таких основ дозволяє сформувати системний підхід до забезпечення прав людини у сфері публічного порядку і безпеки. Без належного теоретичного обґрунтування неможливо ефективно реалізувати практичні механізми захисту прав особи, а отже і забезпечити довіру громадськості до правоохоронної системи. Крім того, національне законодавство України перебуває в постійному розвитку та адаптації до міжнародних стандартів, що обумовлює потребу в актуалізації наукових підходів до розуміння функцій та правового статусу Національної поліції. Це підкреслює необхідність дослідження поняття теоретико-правових основ дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції як важливого

теоретичного і практичного завдання сучасної юридичної науки. Саме тому необхідний комплексний науковий аналіз поняття теоретико-правових основ дотримання прав і свобод людини у діяльності Національної поліції України, що є передумовою для формування ефективної, справедливої та людиноцентричної моделі поліцейської служби.

Огляд останніх досліджень. Схожу до нашої проблематику досліджували науковці такі, як В. Авер'янов, О. Андрійко, О. Бандурка, В. Безега, О. Безпалова, Ю. Битяк, С. Братель, О. Брусакова, А. Васильєва, С. Вітвіцький, В. Галунько, В. Гаращук, І. Голосніченко, С. Гусаров, О. Джафарова, Р. Дмитрик, О. Дрозд, І. Додіна, В. Заросило, Д. Калаянов, Д. Катрич, Я. Квітка, О. Кобзар, М. Ковалів, С. Ківалов, О. Ключніченко, В. Ковальська, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Ковальова, М. Корнієнко, В. Кононець, В. Ліпкан, М. Лошицький, М. Мартинов, О. Музичук, О. Негодченко, О. Остапенко, О. Падалка, Г. Парханов, С. Петков, В. Поліщук, О. Рябченко, І. Самощенко, Р. Сербин, А. Собакар, Є. Соболь, В. Сокурченко, Ю. Скуртов, О. Ульянов, В. Усупов, А. Танько, Ю. Тихомиров, С. Шатрава, В. Шкарупа, О. Юнін, Х. Ярмакі та інші. Однак, свою увагу вони звертали на загальні положення або аналізувати більш загальні, суміжні чи спеціальні виклики.

Мета статті полягає у дослідженні теоретико-правових основ дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України у сфері публічного порядку і безпеки, виявлення недоліків та надати своє бачення щодо їх усунення.

Виклад основних положень. У процесі становлення України як демократичної, соціальної та правової держави особливого значення набуває проблема забезпечення прав і свобод людини. Це є не лише однією з ключових цінностей сучасного суспільства, але й ознакою зрілості правової системи. У даному контексті надзвичайно важливою є діяльність Національної поліції України, на яку покладено обов'язки щодо охорони публічного порядку, безпеки громадян, запобігання правопорушенням, а також захисту прав, свобод і законних інтересів людини. Однак ефективність такої діяльності безпосередньо залежить від наявності чітких теоретико-правових основ, що визначають принципи, межі, механізми та методи реалізації поліцією своїх функцій у сфері прав людини. Теоретико-правові основи виступають комплексною категорією, яка охоплює як загальнотеоретичні положення права, так і конкретні норми чинного законодавства, міжнародно-правові стандарти, а також наукові доктрини, що формують розуміння правового статусу особи й меж державного втручання.

Говорячи за права людини то слід погодитись із думкою П. Рабіновича, що права людини, це певні можливості людини котрі необхідні для задоволення її потреб її існування та розвитку в конкретних історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути загальними та рівними для всіх людей[1, с.10]. Теоретико-правові основи дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції формуються на перетині конституційного, адміністративного, кримінального та міжнародного права, де основним виступає принцип верховенства права, який вимагає, щоб будь-яке поліцейське втручання було законним, необ-

хідним та пропорційним поставленій меті.

Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН на третій сесії 10 грудня 1948р. у Парижі проголосила широке коло прав і свобод людини, які підлягають визнанню і повазі, стосуються зокрема й іноземних громадян та осіб без громадянства. У статті першій зазначається, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах, наділені розумом і совістю та повинні діяти один щодо одного в дусі братерства. Подальший зміст цієї Декларації буквально наповнений положеннями, які встановлюють права людини, зокрема права іноземців та осіб без громадянства. Так, наведемо найбільш суттєві з них: кожна людина повинна мати всі права і всі свободи незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження або іншого становища, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить; кожна людина має право на життя, на свободу й особисту недоторканність; кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності; всі люди рівні перед законом і мають право без будь-яких винятків на рівний їх захист законом; кожна людина має право вільно пересуватися й обирати собі місце проживання у межах кожної держави; кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну; кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком[2]. Важливими для нашого дослідження є і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, Європейський кодекс поліцейської етики саме ці документи формують міжнародний стандарт поведінки поліцейських і є орієнтиром для вдосконалення національного законодавства

Враховуючи положення Конвенції та інших міжнародних документів в Україні базовим документом виступає Конституція України, яка встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3]. В Законі України «Про Національну поліцію» конкретизовано ці положення, визначаючи, що поліція у своїй діяльності керується принципами дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та підзвітності суспільству[4].

Саме ці документи у сфері поліцейської діяльності набувають особливої ваги, оскільки поліція має повноваження, що передбачають можливість обмеження певних прав (наприклад, право на свободу, недоторканність житла, приватність тощо).

Теоретико-правовий зміст дотримання прав і свобод людини у поліцейській діяльності означає системне осмислення механізмів забезпечення, реалізації та захисту прав людини в межах поліцейської компетенції, де його складовими є: по перше, правові гарантії тобто це нормативно закріплені засоби, що забезпечують реалізацію прав (судовий, адміністративний, дисциплінарний контроль); по друге-організаційні гарантії це системи внутрішнього контролю, омбудсменські інституції, незалежні комісії з етики, по третє-професійно-етичний компонент який формує правову культуру поліцейського, підвищує рівень правосвідомості, дотримання етичних кодексів, тобто діяльність поліції повинна здійснюватися з дотриманням етичних норм, стандартів прав людини, поваги до гідності,

без дискримінації. Дотримання прав і свобод людини у діяльності поліції означає, що поліцейський орган здійснює свої функції таким чином, щоб забезпечити реалізацію прав і свобод особи, а не їх утиск. А у разі обмеження прав і свобод, коли поліцейська діяльність передбачає втручання у права (наприклад, затримання, обшук, застосування сили), такі втручання мають бути законними, необхідними та пропорційними. Отже, дотримання прав і свобод людини є не лише правовою вимогою, але й світоглядною основою поліцейської служби.

Однак, в умовах сьогодення є певні проблеми реалізації теоретико-правових основ. По перше, це виклики, пов'язані з надзвичайним станом, коли баланс між безпекою та правами людини перебуває під додатковим навантаженням. По друге, низька професійна підготовка самих поліцейських, по третє майже відсутній громадський контроль за діяльністю поліції, що призводить до різного роду правопорушень з боку поліцейських.

Ці проблеми свідчать про те, що реалізація теоретично обґрунтованих засад дотримання прав і свобод людини у діяльності поліції є процесом, що потребує системного вдосконалення.

Висновки. Таким чином, поняття теоретико-правових основ дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України є складною та багатоаспектною категорією, яка поєднує в собі як загальноправові принципи, так і конкретні нормативно-правові положення, що регламентують діяльність правоохоронних органів. Ці основи включають не лише конституційні гарантії та положення профільного законодавства, але й міжнародно-правові акти, яких зобов'язалась дотримуватися Україна.

Анотація

В статті здійснено дослідження поняття теоретико-правових основ дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України у сфері публічного порядку і безпеки. Війна, суспільна нестабільність, зростання запитів на справедливість та прозорість, вимагають нових підходів до організації роботи Національної поліції, особливо в частині її правозахисної функ-

ції. Саме тому особливого значення набуває осмислення теоретико-правових засад діяльності поліції, адже саме наукове визначення поняття, змісту та структури таких основ дозволяє сформувати системний підхід до забезпечення прав людини у сфері публічного порядку і безпеки. Без належного теоретичного обґрунтування неможливо ефективно реалізувати практичні механізми захисту прав особи, а отже і забезпечити довіру громадськості до правоохоронної системи.

У процесі становлення України як демократичної, соціальної та правової держави особливого значення набуває проблема забезпечення прав і свобод людини. Це є не лише однією з ключових цінностей сучасного суспільства, але й ознакою зрілості правової системи. У даному контексті надзвичайно важливою є діяльність Національної поліції України, на яку покладено обов'язки щодо охорони публічного порядку, безпеки громадян, запобігання правопорушенням, а також захисту прав, свобод і законних інтересів людини. Однак ефективність такої діяльності безпосередньо залежить від наявності чітких теоретико-правових основ, що визначають принципи, межі, механізми та методи реалізації поліцією своїх функцій у сфері прав людини. Теоретико-правові основи виступають комплексною категорією, яка охоплює як загальнотеоретичні положення права, так і конкретні норми чинного законодавства, міжнародно-правові стандарти, а також наукові доктрини, що формують розуміння правового статусу особи й меж державного втручання.

Зроблено висновок, що поняття теоретико-правових основ дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України є складною та багатоаспектною категорією, яка поєднує в собі як загальноправові принципи, так і конкретні нормативно-правові положення, що регламентують діяльність правоохоронних органів. Ці основи включають не лише конституційні гарантії та положення профільного законодавства, але й міжнародно-правові акти, яких зобов'язалась дотримуватися Україна.

Ключові слова: Національна поліція, забезпечення, дотримання прав і свобод людини, публічний порядок і безпека, суб'єкт, правозахисна діяльність, безпека, адміністративна діяльність, адміністративні послуги, публічна влада

Pyshna A.G. The concept of theoretical and legal basis of the compliance of human rights and freedoms by the National Police of Ukraine in the field of public order and security

Summary

The article studies the concept of theoretical and legal foundations of observance of human rights and freedoms by the National Police of Ukraine in the field of public order and security. War, social instability, and growing demands for justice and transparency require new approaches to organizing the work of the National Police, especially in terms of its human rights protection function. That is why understanding the theoretical and legal foundations of police activities is of particular importance, because it is the scientific definition of the concept, content, and structure of such foundations that allows us to form a systematic approach to ensuring human rights in the field of public order and security. Without proper theoretical justification, it is impossible to effectively implement practical mechanisms for protecting individual rights, and therefore to ensure public trust in the law enforcement system.

In the process of Ukraine's development as a democratic, social and legal state, the issue of ensuring human rights and freedoms is of particular importance. This is not only one of the key values of modern society, but also a sign of the maturity of the legal system. In this context, the activities of the National Police of Ukraine, which is entrusted with the responsibility of protecting public order, the safety of citizens, preventing offenses, and protecting human rights, freedoms, and legitimate interests, are

extremely important. However, the effectiveness of such activities directly depends on the presence of clear theoretical and legal foundations that define the principles, boundaries, mechanisms, and methods of implementing the police's functions in the field of human rights. Theoretical and legal foundations are a complex category that encompasses both general theoretical provisions of law and specific norms of current legislation, international legal standards, as well as scientific doctrines that shape the understanding of the legal status of a person and the limits of state intervention.

It is concluded that the concept of theoretical and legal foundations of observance of human rights and freedoms by the National Police of Ukraine is a complex and multifaceted category that combines both general legal principles and specific regulatory and legal provisions regulating the activities of law enforcement agencies. These foundations include not only constitutional guarantees and provisions of relevant legislation, but also international legal acts that Ukraine has undertaken to adhere to.

Key words: National Police, ensuring, observing human rights and freedoms, public order and security, subject, human rights activities, security, administrative activities, administrative services, public authorities

Список використаних джерел:

1. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навчальний посібник. Видання 9, зі змінами. Львів. Край. 2007. 192с
2. Загальна декларація прав людини. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Конституція України. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>